PROTIALKOHOLICKÝ OBZOR

29, 1994, 1, s. 1 – 6

ORIGINÁLNE PRÁCE

ABÚZUS NÁVYKOVÝCH LÁTOK U PACIENTOV ZÁVISLÝCH OD ALKOHOLU

E. KOLIBÁŠ, V. NOVOTNÝ, I. ANDRÉ

Psychiatrická klinika FN a LFUK Bratislava,
prednosta: Doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc.

Súhrn

Užívaniu iných návykových látok pacientmi závislými od alkoholu sa venuje pomerne malá pozornosť. Ide pritom o problematiku medicínsky významnú.

V predloženej práci sa skúmala frekvencia a typy návykových látok užívaných v súbore osôb hospitalizovaných na psychiatrickom oddelení pre závislosť od alkoholu. Kým sa v rokoch 1969 – 1971 najčastejšie užívali analgetiká a prchavé látky, v rokoch 1989 –1991 sa najčastejšie užívali benzodiazepínové anxiolytiká. Znížilosa užívanie psychostimulancií. Objavilo sa užívanie ilegálne vyrábaných drog a pre našu oblasť úplne nových drog (napr. marihuana).

Autori pozorovali aj nárast podielu psychopatických osobností u polytoxikomanov v porovnaní so sedemdesiatymi rokmi.

Kľúčové slová: syndróm závislosti od alkoholu – abúzus iných návykových látok – porovnanie v 20 - ročnom intervale

E. Kolibáš, V. Novotný, I. André: THE USE OF HABIT FORMING MATTERS BY ALCOHOL DEPENDANT PATIENTS

Summary

Relatively few attention is paid to the use of habit forming matters by alcohol dependant patients, inspite of the fact, that it is from the medical point of view an important problem.

In this paper the frequency and types of habit forming matters used by a group of persons, hospitalized in the psychiatric ward for alcohol addicts were studied. While in the years 1969 – 1971 analgetica and volatile matters, in the years 1989 – 1991 benzodiazepine anxiolytics were the most frequently used matters. The use of psychostimulantia decreased. Use of illegally produced drugs and for our region absolutely new drugs (e. g. marihuana) are coming imto use.

The authors observed also an increase of the proportion of psychopathic personalities in polytoxicomaniacs in comparison with the eightieth years.

Key words: alcohol dependence syndrome – abuse of other habit forming matters – comparison in an interval of 20 years

Alkoholizmu ako najzávažnejšej závislosti sa venuje veľká pozornosť, ale súčasnému užívaniu iných návykových látok, resp. závislosti od týchto látok menšia. Abúzus spomínaných látok môže ľahko unikať pozornosti. Konzumácii iných návykových látok ako je alkohol treba venovať pozornosť aj z čisto praktických dôvodov (napr. abstinenčné príznaky bývajú menej obvyklé). Existujú viaceré práce, ktoré upozorňujú na to, že jedinci užívajúci aj iné návykové látky majú horšiu prognózu. V našej odbornej literatúre je pomerne málo prác, ktoré sa zaoberajú užívaním návykových látok u alkoholikov – napr. Hampl (1984), Vojtík a Břicháček (1987). V nemeckej literatúre sú známe napr. výskumy Fausta (1983), v anglosaskej napr. publikácie Freeda (1973).

V našej práci sme sa zamerali na výskyt závislosti, respektíve abúzu iných návykových látok u alkoholikov hospitalizovaných na Psychiatrickej klinike FN a LFUK v Bratislave. Keďže sa podľa viacerých publikovaných údajov zmenila drogová scéna u nás i v zahraničí, vyšetrovaný súbor sme rozdelili podľa časového hľadiska do 2 skupín.

Materiál a metodika

Porovnali sme údaje o abúze návykových látok, respektíve závislosti od týchto látok v súbore 100 po sebe hospitalizovaných alkoholikov v rokoch 1969 – 1971, so súborom pacientov hospitalizovaných v rokoch 1989 – 1991. Údaje sme čerpali z chorobopisov a zamerali sa na nasledujúce charakteristiky: podiel mužov a žien, vekovú štruktúru a priemerný vek, druh zneužívanej látky, výskyt pridružených psychiatrických diagnóz. Pri spracovaní sme použili bežné štatistické metódy, pričom sme porovnali skupinu pacientov hospitalizovaných pred 20. rokmi so súčasnou skupinou.

Výsledky

V oboch porovnávaných skupinách tvoria ženy rovnaký podiel, priemerný vek sa v oboch skupinách neodlišoval, v 90. rokoch došlo k zvýšeniu priemerného veku u jedincov zneužívajúcich viaceré návykové látky, ako aj k nevýznamnému zvýšeniu počtu jedincov s kombinovaným abúzom (tab. 1).

Tabuľka 1. Základné údaje o súbore

	70. roky		90. roky	
	Spolu	Polytoxik.	Spolu	Polytoxik
	100	20	100	24
Ženy	23	8	22	9
Priemerný vek	41,3	35,4	40,6	36,9

Priemerný vek všetkých členov skupiny sa mierne znížil, priemerný vek pacientov s kombinovanou závislosťou, respektíve abúzom zase mierne stúpol.

Medzi najčastejšie zneužívané látky patria analgetiká, prchavé rozpúšťadlá a anxiolytiká. Pri porovnaní 70. a 90. rokov však došlo k zmenám spektra i častosti zneužívania niektorých látok. Kým sa v 70. rokoch najčastejšie zneužívali analgetiká a potom prchavé látky, no benzodiazepíny menej, respektíve vôbec, v 90. rokoch už benzodiazepíny patria medzi najviac zneužívané látky. V súčasnom súbore sme nezistili zneužívanie opiátov,

objavila sa však marihuana. Medzi stimulanciami sa neobjavil fenmetrazín a dexfenmetrazín, ale metylamfetamín – Pervitín (graf 1).

Graf 1. Spektrum užívaných látok

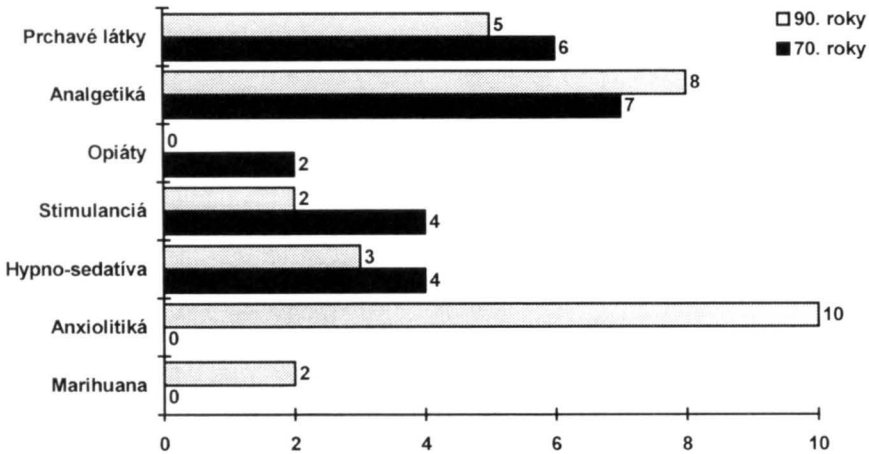

Graf 2. Výskyt psychopatií u alkoholikov a polytoxikomanikov

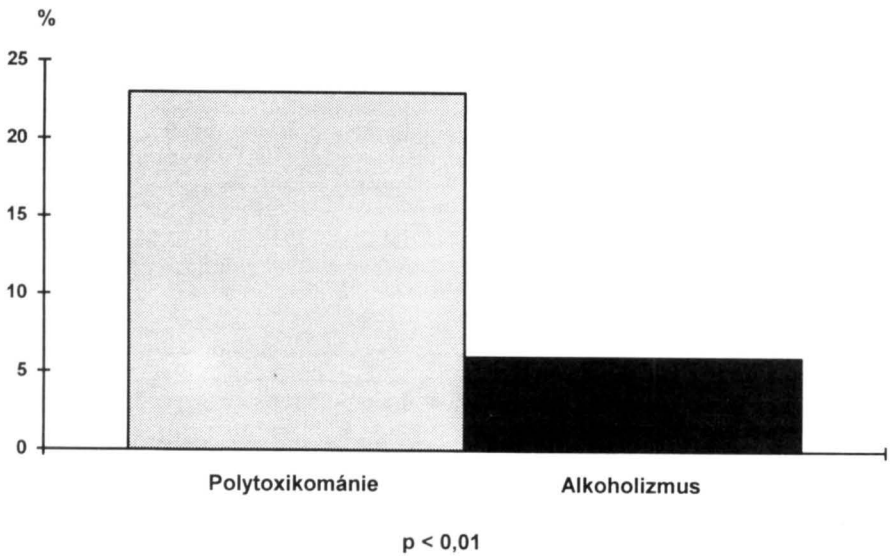

Graf 2 ukazuje signifikantné zvýšenie podielu psychopatických osobností u polytoxikomanov; najčastejšie išlo o osobnosti nezdržanlivé, respektíve polymorfne psychopaticky štrukturované. Výskyt psychiatrických komplikácií u osôb závislých výlučne od alkoholu a u osôb s kombinovanou závislosťou je rozdielny. Jedinci závislí od alkoholu mali

podstatne častejšie alkoholické delírium, kým kombinovane závislí iné komplikácie: organické psychosyndrómy, depresívne poruchy a paranoidne halucinatórne stavy (graf 3).

Graf 3. Výskyt iných psychiatrických komplikácií u alkoholikov a polytoxikomanov

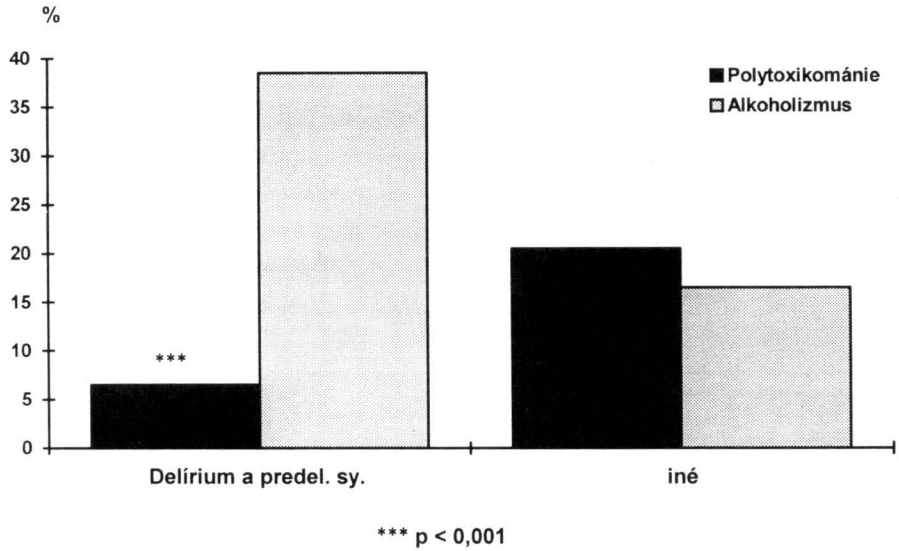

Diskusia

V poslednom čase viacerí autori venujú pozornosť užívaniu iných návykových látok u alkoholikov. Pozornosť sa koncentruje na abúzus tvrdých drog (Hesselbrock a spoluprac., 1985; Walsh a spoluprac., 1991). Málo pozornosti sa však venuje tabakizmu, aj keď v niektorých nových prácach (Ross a spoluprac., 1988) sa fajčenie tabaku spomína v súvislosti s markermi alkoholizmu. Novotný a spoluprac. (1991) zistili 65 % podiel fajčiarov medzi alkoholikmi. Fajčenie je najčastejším typom závislosti a tiež pridruženej závislosti pri alkoholizme. Venuje sa mu však malá pozornosť a chýbajú detailné informácie (Maletzky, Klotter, 1974).

V našom súbore sme z chorobopisového materiálu nedokázali dostatočne presne odlíšiť abúzus iných návykových látok od závislosti. Štúdium chorobopisov nás upozornilo na to, že ošetrujúci lekári venujú tejto problematike málo pozornosti a pri vyšetrení sa venujú prevažne len alkoholu.

Je skúsenosťou, že prognóza jedincov závislých od viacerých typov návykových látok je horšia, výsledky liečby sú neisté, častejšie sa pozoruje prerušenie abstinencie a návrat k pitiu. Zvýšený výskyt psychopatických osobností v tejto skupine môže čiastočne zlú prognózu vysvetliť.

V zahraničí a aj u nás sa konštatuje zvýšené zneužívanie návykových látok ako v minulosti. Najmä práce zo zahraničia upozorňujú na skutočnosť, že toto zneužívanie sa presúva do nižších vekových skupín (Miller, Giannini, 1991). V našom súbore z 90. rokov mierne stúpol počet alkoholikov zneužívajúcich aj iné návykové látky, ale tento rozdiel nie je štatisticky významný. Porovnanie priemerného veku oboch skupín i podskupín z oboch období ukazuje, že zatiaľ čo sa priemerný vek v 90. rokoch znížil, v podskupine zneužíva-

júcej viaceré návykové látky sa zas mierne zvýšil. Došlo k omladnutiu podskupiny zneužívajúcej výlučne alkohol. To sa javí ako celosvetový trend – prvé kontakty s alkoholom sa presúvajú na čoraz nižšie vekové skupiny a možno povedať, že alkoholová populácia mladne (Miller, Giannini, 1991).

V našom súbore sme v posledných rokoch zistili významný vzostup zneužívania benzodiazepínov u alkoholikov. Na tieto skutočnosti upozorňujú Ross a spoluprac. (1988). Dá sa to vysvetliť jednak tým, že sú často ordinované závislým od alkoholu a jednak tým, že majú podobné účinky ako alkohol. Malá pozornosť sa venuje predpisovaným dávkam, ordinujú sa zbytočne dlho a lekári sa takto podieľajú na vzniku kombinovaných závislostí.

V 70. rokoch sa predpokladalo, že abúzus prchavých látok je prechodnou vlnou. Ukazuje sa však, že výskyt má trvalú frekvenciu najmä u mladých ľudí s nižším vzdelaním. Potvrdzujú to práce Hampla (1984), Vojtíka, Bricháčka (1987). To sa prejavilo i v populácii jedincov závislých od alkoholu a podobná situácia je i pri analgetikách. Represívne opatrenia priniesli znížené zneužívanie priemyselne pripravených psychostimulancií, ale objavilo sa zneužívanie domácky pripravených látok (Pervitín). Represívne opatrenia viedli podobne k vymiznutiu užívania opiátov. V populárnych prácach sa veľa píše o tvrdých drogách. V našich súboroch sme výskyt nezistili, v súčasnom súbore sa objavila marihuana. Možno očakávať, že ich zneužívanie bude s lepšou dostupnosťou stúpať a dosiahne sa úroveň zneužívania anxiolytík (Ross a spoluprac., 1988). Zaujímavé je zistenie rozdielov vo frekvencii psychiatrických komplikácií s prevahou abstinenčných komplikácií u jedincov zneužívajúcich výlučne alkohol. Podľa súčasných prác k zneužívaniu rôznych typov návykových látok viac inklinujú jedinci s pozitívnou rodinnou anamnézou. Tí sú zraniteľnejší a priebeh ich závislosti býva komplikovanejší. U nás sa to prejavilo zvýšeným výskytom paranoidne-halucinatórnych stavov, organických porúch, ako aj depresívnych stavov.

Závery

Zneužívanie návykových látok u alkoholikov je časté – zisťuje sa u 20 až 25 % študovanej skupiny. Tejto problematike sa venuje málo pozornosti a takmer úplne sa prehliada problém tabakizmu. V porovnaní so zahraničím sme v našom súbore nepozorovali znižovanie priemerného veku tejto skupiny pacientov. Mladne len populácia závislých výlučne od alkoholu. V posledných dvoch desaťročiach sme zistili zmeny v spektre zneužívaných látok. Varujúci je nárast zneužívania benzodiazepínov.

Zaujímavá je distribúcia komplikácií, relatívny nízky výskyt abstinenčných komplikácií by bolo možné pokúsiť sa vysvetliť samoliečiteľským efektom pri kombinovanom abúze. To však vyžaduje ďalšie sledovanie a analyzovanie. Pre prax pokladáme za dôležité správne ordinovanie benzodiazepínov. Psychopatická štruktúra osobnosti je nepriaznivým prognostickým znakom pre rozvoj kombinovanej závislosti.

LITERATÚRA

Faust, V.: Suchtgefahren in unserer Zeit. Hippokrates Verlag, GmbH, Stuttgart, 1983, 221 s.

Freed, E. X.: Drug abuse by alcoholics. Int J Addict, 8, 1973, 3, s. 451 – 473

Hampl, K.: Prognóza dětí a mladistvých zneužívajících rozpustidla. Protialkohol Obz, 24, 1989, 3, s. 135 – 141

Hesselbrock, M. H. – Mayer, R. E. – Kenner J. J.: Psychopatology in hospitalized alcoholics. Arch Gen Psychiatry, 42, 1985, 9, s. 1055 – 1085

Maletzky, B. – Klotter, J.: Smoking and alcoholism. Am J Psychiatry, 131, 1974, 44, s. 445 – 447

Miller, N. S. – Giannini, A. J.: Drug misuse in alcoholics. Int J Addict, 26, 1991, 7, s. 851 –857

Novotný, V. – Kolibáš, E. – Heretík, A.: Možnosti detekcie alkoholizmu V., Náš inventár markerov alkoholizmu. Protialkohol Obz, 26, 1991, 1, s. 1 – 10

Ross, H. E. – Glasser, F. B. – Germanson, T.: The prevalence of psychiatric disorders in patients with alcohol and other drug problems. Arch Gen Psychiatry, 45, 1988, 11, s. 1023 – 1031
Vojtík, V. – Břicháček, B.: Mládež ohrozená toxikomanií. Zprávy VÚPS, 80, 1987, 96 s.
Walsh, D. G. – Hingson, R. W. – Merrigan, D. M.: Associations between alcohol and cocaine use in a sample of problem drinking employees. J Stud Alcohol, 52, 1991, 1, s. 17 – 25

Do redakcie prišlo dňa: 19. 9. 1993
Adresa autora: Doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc., Kafendova 28, 831 06 Bratislava